

RANĚ STŘEDOVĚKÉ SÍDLIŠTĚ PARDUBICE-CIHELNA

Příspěvek k osídlení východních Čech
ve starší době hradištní

Jan MUSIL

Stav poznání raně středověkého osídlení v širokém areálu východních Čech souhrnně podal ve své nepublikované diplomové práci Jiří Sigl,¹⁾ jeho soupis aktualizovala k roku 1994 Jana Benešová.²⁾ Strukturu a proměnám raně středověkého osídlení Chrudimska se věnovali Jan Frolík³⁾ spolu s Jiřím Siglem.⁴⁾ Na jejich úsilí později navázaly další práce rozšiřující naše poznání raně středověkého osídlení zejména v okolí Luže⁵⁾ a na Skutečsku.⁶⁾ Konkrétně raně středověkému osídlení Pardubic se věnoval již zmiňovaný Jiří Sigl.⁷⁾ Stručný nástin vývoje raně středověkého osídlení na Pardubicku

1) Jiří SIGL, *Slovanské osídlení východních Čech*, nepublikovaná diplomová práce uložená na Katedře pravěku a rané doby dějinné Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 1972.

2) Jana BENEŠOVÁ, *Příspěvek ke slovanskému osídlení východních a severovýchodních Čech*, in: Pojizerský sborník 2/95, Turnov 1995, s. 110–141.

3) Jan FROLÍK, *Chrudimsko v raném středověku*, nepublikovaná diplomová práce uložená na Katedře pravěku a rané doby dějinné Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 1980.

4) Jan FROLÍK – Jiří SIGL, *Chrudimsko v raném středověku*, Hradec Králové 1995.

5) Emil VORÁČEK (ed.), *Luže v dějinách*, Díl 1. Od počátků středověku do konce 17. století, Luže 2010, s. 28–33; Jan MUSIL – David VÍCH – Jaromír KUČHYNKA, *Neznámé sídliště ze střední doby hradištní z Lozic, okr. Chrudim*, Archeologie ve středních Čechách 17, 2013, s. 731–743; Jan MUSIL, *Nález raně středověké sekery ze Zdislavi (okr. Chrudim)*, Archeologie východních Čech 10, 2015, vyd. 2017, s. 68–79; Nikola JANOVSÁ – Jan MUSIL, *Raně středověká sekera ze Smrčku (okres Chrudim, Pardubický kraj)*, Archeologie východních Čech 22, 2021, vyd. 2022, s. 165–172.

6) Jan FROLÍK, *Kostel sv. Václava v Lažanech a počátky středověkého osídlení Skutečska*, Díl II. Analýza, Praha 2019, s. 149–231.

7) Jiří SIGL, *Slovanské osídlení Pardubic*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka XII, 1977, č. 2, s. 30–31; TÝŽ, *Slovanské osídlení Pardubic (pokračování)*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka XII, 1977, č. 5, s. 86–88.

reflektující současný stav poznání byl podán v doprovodné publikaci k archeologické expozici Východočeského muzea v Pardubicích z roku 2015.⁸⁾ Značná pozornost byla též věnována osídlení starší doby hradištní na Jičínsku.⁹⁾ Stranou zájmu nezůstal ani prostor Litomyšlska a Vraclavska.¹⁰⁾ Silný potenciál má archeologický výzkum prostoru Malé Hané a Boskovické brázdy, ležící na pomezí východních Čech a Moravy, kterému se systematicky věnuje David Vích spolu s Nad'ou Profantovou.¹¹⁾

Z naší jihozápadní části východních Čech, až na několik vzácných výjimek (Dříteč,¹²⁾ Dvakačovice – mohylník,¹³⁾ Hradiště u Českých Lhotic,¹⁴⁾ Chrudim,¹⁵⁾ Libišany,¹⁶⁾ Kojice,¹⁷⁾ Opatovice nad Labem,¹⁸⁾ Pardubice-Sem-

8) Jan JÍLEK (ed.), *Proti proudu času. Pardubicko v pravěku a raném středověku*, Pardubice 2015, s. 63–66.

9) Miroslav BUCHVALDEK – Jiří ZEMAN, *Sidlištní nálezy ze starší doby hradištní ve Vřesniku*, Památky archeologické LVIII, 1967, s. 545–562; naposledy Eva ULRYCHOVÁ, *Osídlení Jičínska v časně slovanském a starohradištním období*, Archeologie ve středních Čechách 10, 2006, s. 763–775.

10) Petr CHARVÁT, *Slovanské osídlení Vraclavska do poloviny 13. století*, nepublikovaná kandidátská disertační práce uložena na Archeologickém ústavu AV ČR Praha, Praha 1978. Její závěry jsou zpřístupněny in: TÝŽ, *Slovanské osídlení Vraclavska do poloviny 13. století*, Archeologické rozhledy XXXII, 1980, s. 274–279. Další literatura k oblasti např. David VÍCH, *Raně středověké nálezy z Vraclavska*, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 26, 2000, s. 57–95; TÝŽ, *Záchranný archeologický výzkum na předhradí vraclavského hradiště*, Archaeologia historica 41, s. 143–158.

11) Shrnutí stavu poznání a dostupná literatura k tématu viz Nad'a PROFANTOVÁ – David VÍCH, *Raně středověké osídlení Malé Hané na pomezí Čech a Moravy*, Přehled výzkumů 49, 2008, s. 133–164.

12) Ludvík SKRUŽNÝ, *Výsledky archeologického výzkumu na slovanském sídlišti v Dříteči v r. 1960*, Práce muzea v Hradci Králové a v Pardubicích B1/IV, 1962, s. 125–138.

13) Jan FROLÍK, *Archeologický materiál ze slovanských mohyl u Dvakačovic (okr. Chrudim)*, Zpravodaj Krajského muzea východních Čech XV, 1988, s. 80–94; J. FROLÍK – J. SIGL, *Chrudimsko*, obr. 34:A.

14) Stručná informace Alžběta DANIELISOVÁ, *Oppidum České Lhotice a jeho sídelní zázemí*, Praha 2010, s. 144–147, P4 tab. 33:3.

15) Jan FROLÍK, *Archeologické nálezy v prostoru továrny Transporta Chrudim*, Zpravodaj Krajského muzea v Hradci Králové VII, 1980, č. 1–2, s. 65–78, zejm. obr. 14.

16) Miroslav NOVÁK, *Libišany, okr. Pardubice*, Výzkumy v Čechách 2006, 2009, s. 94; Jiří SIGL, *Libišany, okr. Pardubice*, Výzkumy v Čechách 2008, 2011, s. 146.

17) Zdeněk SMETÁNKA, *Osada doby hradištní u Kojic ve východních Čechách*, Archeologické rozhledy XV, 1963, s. 19–31, 41–44.

18) Vít VOKOLEK, *Slovanská sídliště v okolí Opatovic n. L.*, Archeologické rozhledy XIV, 1962, s. 636, 653–656; Jiří SIGL, *K osídlení nejbližšího zázemí kláštera v Opatovicích nad Labem ve světle nových archeologických průzkumů*, Východočeský sborník historický 2, 1992, s. 33–44.

tín,¹⁹⁾ Slepoticce,²⁰⁾ Třebosice²¹⁾), známe doklady osídlení 7.–8. století převážně z povrchových sběrů (Řestoky, naleziště 12)²²⁾ a ojedinělých nálezů litých bronzových garnitur, získaných pomocí detektoru kovů (Blato, Dolany, Stičany, Rosice nad Labem a Úhřetice).²³⁾ Stav pramenné základny starší doby hradištní na Pardubicku a Chrudimsku kontrastuje se sousedním středočeským regionem s horizontem nejstarších archeologicky zkoumaných slovanských hradišť v Pošembeří (Klučov,²⁴⁾ Tismice,²⁵⁾ Doubravčice²⁶⁾), která poskytla větší soubory stratifikovaných archeologických nálezů. Znamé lokality s nálezy ze 7. až první poloviny 9. století shromáždil pro Čechy Jiří Bubeník²⁷⁾ ve své soupisové práci. Stav poznání a pramenné základny zhodnotili Jiří Bubeník společně s Ivanou Pleinerovou a Naďou Profantovou.²⁸⁾ V poslední době se snaží materiální náplň starohradištního období, keramiku nevyjímaje, definovat Naďa Profantová.²⁹⁾

19) J. SIGL, *Slovanské osídlení Pardubic (pokračování)*, s. 86–87; J. JÍLEK (ed.), *Proti proudu času*, s. 64.

20) Martina BEKOVÁ – Naďa PROFANTOVÁ, *Další doklad slovanského osídlení ve Slepoticích (okr. Pardubice)*, Archeologie ve středních Čechách 11, 2007, č. 2, s. 519–526; J. JÍLEK (ed.), *Proti proudu času*, s. 125, č. kat. 232.

21) Jiří SIGL, *Třebosice, okr. Pardubice*, Výzkumy v Čechách 2001, 2003, s. 288; Radek BLÁHA – Jiří KALFERST – Jiří SIGL, *Přirůstký archeologické sbírky hradeckého muzea v letech 2000–2003*, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 30 (Supplementum), 2004, s. 122.

22) J. FROLÍK – J. SIGL, *Chrudimsko*, s. 94.

23) Srov. J. JÍLEK (ed.), *Proti proudu času*, s. 64, 120–122, 126, č. kat. 212–235, 217, 233 a 235.

24) Jaroslav KUDRNÁČ, *Klučov. Staroslovanské hradiště ve středních Čechách*, Praha 1970; Jiří BUBENÍK, *Ein Beitrag zur Erkenntnis des Klučover Horizontes*, Památky archeologické LXXXIX, 1998, s. 230–266.

25) Jaroslav KUDRNÁČ, *Slovanské hradiště v Tismicích u Českého Brodu*, Archeologické rozhledy XIII, 1961, s. 492, 503–505, 509–519; TYŽ, *Záchranný archeologický výzkum na slovanském hradišti v Tismicích*, Archeologické rozhledy XXIX, 1977, s. 259–268; Naďa PROFANTOVÁ – Daniel STOLZ, *Kovové nálezy z hradiště v Tismicích a pokus o interpretaci významu hradiště v raném středověku*, Archeologie ve středních Čechách 10, 2006, s. 793–838; Kateřina TOMKOVÁ, *Quellen zur Erkenntnis der frühmittelalterlichen Besiedlung in Kastern Tismice und Mrzky*, Památky archeologické LXXXIX, 1998, s. 267–302.

26) Jaroslav KUDRNÁČ, *Výzkum hradišť u Doubravčic na Černokostelecku*, Památky archeologické LVIII, 1967, s. 563–570; Naďa PROFANTOVÁ, *Doubravčice. K problematice počátků raně středověkého hradiště na základě výzkumů J. Kudrnáče*, Archeologie ve středních Čechách 2, 1998, s. 157–275.

27) Jiří BUBENÍK, *Archeologické prameny k dějinám osídlení Čech v 7. až polovině 9. století (Katalog nalezišť)*, Praha 1997.

28) Jiří BUBENÍK – Ivana PLEINEROVÁ – Naďa PROFANTOVÁ, *Od počátků hradišť k počátkům přemyslovského státu*, Památky archeologické LXXXIX, 1998, s. 104–145.

29) Naďa PROFANTOVÁ, *Die frühslawische Besiedlung Böhmens und archäologische Spuren der Kontakte zum früh- und mittelawarischen sowie*

Při revizi stavu raně a vrcholně středověkého osídlení na katastru Pardubic jsme se zaměřili detailněji na starší sídlištní nález z Pardubic-Cihelny datovaný původně do následující střední doby hradištní,³⁰⁾ podobně jako nálezy z Pardubic-Semtína.³¹⁾ V předloženém příspěvku si klademe za cíl revidovat datování tohoto souboru s ohledem na posun datování tzv. klučovského horizontu hlouběji do minulosti, přispět tak k topografii slovanského osídlení starší doby hradištní ve východních Čechách.

Katalog nálezů (obr. 1 a 2)

Popisovaný soubor 12 raně středověkých keramických zlomků je uložen pod inv. č. AR1344 v archeologické podsbírce Východočeského muzea (dále jen VČM) v Pardubicích. Pochází celkem ze tří různých keramických jedinců, pravděpodobně hrnců.

Nádoba č. 1

Popis: Světle hnědé, šedohnědé, na zadní straně tmavě šedohnědé torzo horní části hrnce ve střepech (9). Esovitě profilovaný hrnec vejčitého tvaru nese stopy po důkladné opravě. Dochovány dva celé reparační otvory o průměru 4 a 6 mm a neměřitelné torzo třetího reparačního otvoru. Okraj je jednoduchý, ven vyhnutý. Výzdoba sestávající z pěti pásů nízké nepravidelné hřebenové vlnice pokrývá podhrdlí a přechází i na plece, výzdoba byla provedena bez využití rotace. Obtáčení, stopy po lepení, písčité ostřívo, jemně mletá slída, částečně slepeno. Keramická technologická třída PA 202. **Rozměry:** průměr okraje 210 mm, maximální výška 103 mm, tloušťka 9 mm, hmotnost 400 g. **Uložení:** VČM v Pardubicích, inv. č. AR1344/1. **Obr. 1:2,5; obr. 2:1.**

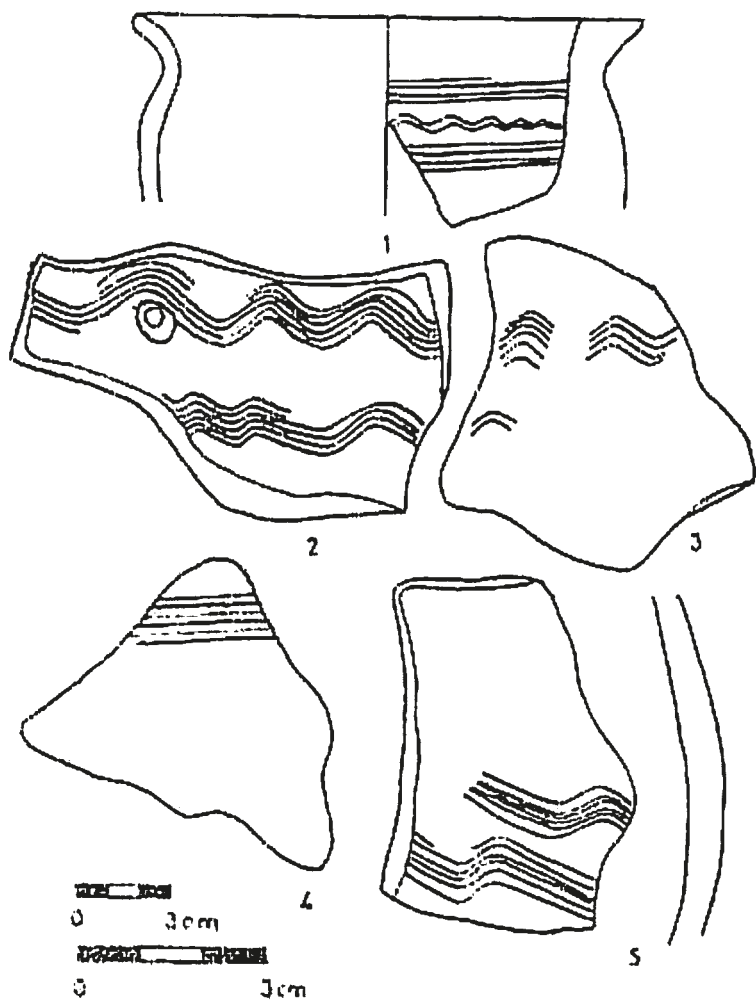
Nádoba č. 2

Popis: Tmavě šedohnědé torzo horní části soudkovitého hrnce ve střepech (2). Okraj je jednoduchý, ven vyhnutý. Výzdoba sestávající z nízké nepravidelné hřebenové vlnice zarámované mezi dvěma pásy rytých hřebenů

merowingischen Kulturkreis, in: Jan Bemmman – Michael Schmauder (Hrsg.), *Kulturhandel in Mitteleuropa. Langobarden – Awaren – Slawen*, Bonn 2008, s. 619–644; TÁŽ, *Chronologie časně slovanského a starohradištního osídlení Čech na příkladu Prahy a jejího zázemí*, in: Ivana Boháčová – Miroslava Šmolíková et al., *Praha archeologická, Archaeologica Pragensia – Supplementum 3*, Praha 2016, s. 129–146.

30) Srov. J. SIGL, *Slovanské osídlení*, s. 51, tab. I:6–10; František ŠEBEK et al., *Dějiny Pardubic*, I, Pardubice 1990, s. 28–29, pozn. 24.

31) F. ŠEBEK et al., *Dějiny Pardubic*, I, s. 29, pozn. 23; srov. J. JÍLEK (ed.), *Proti proudu času*, s. 64.

Pardubice - Cihelna,
 č.1 /1:2/, č.2-5 /1:1/

Obr. 1: Pardubice-Cihelna, okr. Pardubice. Výběr keramických zlomků.
 Podle J. Sigla 1972.

vých linií je umístěna v podhrdlí, výzdoba byla provedena bez využití rotace. Obtáčení, stopy po lepení, částečně slepeno. Keramická technologická třída PA 201. **Rozměry:** průměr okraje 130 mm, maximální výška 90 mm, tloušťka 7 mm, hmotnost 50 g. **Uložení:** VČM v Pardubicích, inv. č. AR1344/2. **Obr. 1:1,4; obr. 2:2.**

Nádoba č. 3

Popis: Tmavě hnědý, na zadní straně tmavě šedohnědý zlomek z podhrdlí a maximální výdutě esovitě profilované hrncovité nádoby. Z výzdoby se dochovaly dvě nižší pravidelné hřebenové vlnice v podhrdlí a na plecích. Obtáčení, stopy po lepení, pečlivě upravený povrch. Keramická technologická třída PA 201. **Rozměry:** maximální výška 56 mm, maximální šířka 50 mm, tloušťka 5 mm, hmotnost 22 g. **Uložení:** VČM v Pardubicích, inv. č. AR1344/3. **Obr. 1:3; obr. 2:3.**

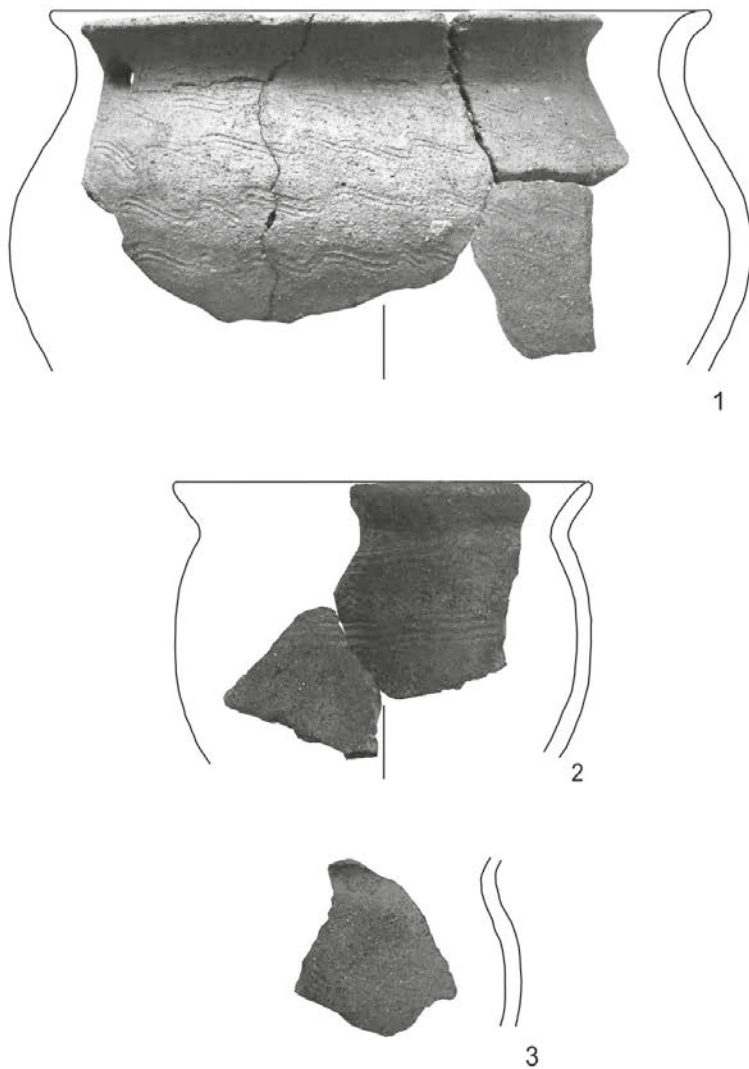
Lokalizace a náleзовé okolnosti souboru

Dle svědectví starší muzejní evidence³²⁾ byly vyplavené zlomky keramiky inv. č. A1344/1–3 nalezeny v hliníku bývalé cihelny v pardubické místní části Cihelna (obr. 3:3) pardubickými učiteli Stanislavem Zelenkou a Václavem Hrochem dne 20. 1. 1927. Nálezy do literatury uvedl Jiří Sigl (obr. 1) a zařadil je do střední doby hradištní.³³⁾ Jak vyplývá z autorem uváděných počtů keramických zlomků a jejich kresebné dokumentace (obr. 1), je zřejmé, že byla studována pouze část tohoto náleзовého celku. Dle dodatečného osobního sdělení J. Sigla nebyla část archeologického fondu přístupná z důvodu probíhající rekonstrukce muzea. Náleзовé okolnosti souboru nebyly publikovány.³⁴⁾ Městská část Cihelna (Pardubice 2) se roz-

32) *Seznam přírůstkový III. (14525–15389), Přírůstková kniha Musejního spolku v Pardubicích z let 1926–1927*, nepublikovaný rukopis uložený ve Východočeském muzeu v Pardubicích, popisovaný soubor z Pardubic-Cihelny zde nalezneme pod číslem 15323.

33) J. SIGL, *Slovanské osídlení*, položka č. 8 v soupisu sídlištních nálezů, tab. I:6–10 – zde jsou řazeny na přelom 8. a 9. století; TÝŽ, *Slovanské osídlení Pardubic*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka V, 1977, s. 86 – zde jsou datovány na konec 9. století, toto datování poté přebírají i další práce – J. JILEK (ed.), *Proti proudu času*, s. 64.

34) Jiří Sigl měl k dispozici pouze šest zlomků keramiky – srov. J. SIGL, *Slovanské osídlení*, položka č. 8. V kolektivní monografii věnované dějinám města je uváděn počet 11 zlomků, ale na obrázku je jich pouze 10 – srov. F. ŠEBEK et al., *Dějiny Pardubic*, I, s. 29, obr. na s. 28, pozn. 24. Ani zde nejsou náleзовé okolnosti uvedeny, je zde pouze odkaz, že jsou zaznamenány ve starší muzejní evidenci.

Obr. 2: Pardubice-Cihelna, okr. Pardubice. Kresebná rekonstrukce.
Kresba a foto J. Musil.

kládá na pravém labském břehu v ploše bývalé cihelny založené v roce 1538 Janem z Pernštejna.³⁵⁾ Přesné místo nálezu dnes již nelze na základě kuse dochovaných údajů z přírůstkové knihy jednoznačně identifikovat. Terénní situaci k nepoznání změnila moderní zástavba.

Je možné i přes tento fakt lokalizaci raně středověkého sídliště přece jen zúžit? Pokusme se rekonstruovat na základě dostupných informací vzhled terénu Cihelny v závěru 20. let 20. století. Jak vyplývá z nedávno uveřejněné studie věnované pardubickým cihelnám,³⁶⁾ v průběhu 19. století zde fungovaly dvě cihelny (obr. 3 a 4). Obě ukončily svůj provoz ještě před začátkem 20. století, stavby byly dále využívány k různým účelům a jejich hliníky byly ještě patrné i v předválečném období. Jako nejpravděpodobnější místo nálezu se nám jeví prostor bývalé Kašparovy cihelny (obr. 3:1 a 4:1), která se nalézala v trati Bažantnice.³⁷⁾ Lokalita se dostala do povědomí odborné i laické veřejnosti díky senzačnímu nálezu fosilních kostí učiněnému v roce 1880.³⁸⁾ Je tedy možné, že toto místo z pochopitelných důvodů mohlo přitáhnout pozornost nadšených amatérských archeologů, mezi něž patřili i pardubičtí učitelé Stanislav Zelenka a Václav Hroch. Dalším potenciálním místem raně středověkého sídliště mohl být areál bývalé Bubeníkovy cihelny (obr. 3:2 a 4:2), dnes z větší části zastavěný budovami Univerzity Pardubice.³⁹⁾ Obě polohy leží ve vzdálenosti 50–150 m od labského břehu. Vyloučit však samozřejmě nemůžeme ani jiné než uvedené lokalizace. Jak již bylo nastíněno výše, terénní situace je zde silnou měrou narušena razantními mladšími terénními zásahy, takže pravděpodobnost zachování intaktních raně středověkých situací je zde velmi nízká.

Rozbor a datování nálezů

Uvedený soubor z Pardubic-Cihelny sestává ze tří jedinců, které lze bez obtíží přiřadit k hrncovitým nádobám. Prvním jedincem je torzo horní části esovitě profilovaného hrnce vejčitého tvaru (obr. 2:1). Jeho okraj je jednoduše profilovaný, mírně ven vyhnutý, zaoblený, nenese stopy po seřezávání. Dle průměru okraje je možné nádobu řadit do třetí velikostní skupiny dle členění Nadi Profantové.⁴⁰⁾ Zdoben je pěti pásy nízké nepravidelné hřebe-

35) F. ŠEBEK et al., *Dějiny Pardubic*, I, s. 121, pozn. 231, zde odkazy na další literaturu.

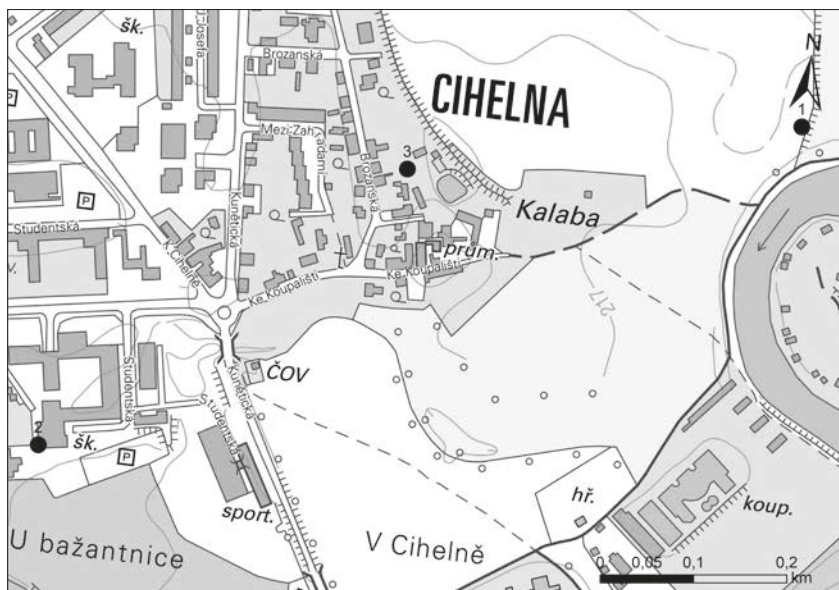
36) Miroslav KAŇKA, *Rozvoj soukromých cihlen v Pardubicích v 1. polovině 19. století*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka LV, 2017, č. 1–2, s. 19–24.

37) Tamtéž, s. 19–24.

38) B. A., *Ohromnou fosilní kost*, Pernštýn. Týdenník pro zábavu, poučení a zájem obecné, 1, 1880, č. 14, 2. října, s. 112.

39) M. KAŇKA, *Rozvoj soukromých cihlen*, s. 19–24.

40) N. PROFANTOVÁ, *Doubrovčice*, s. 174.

Obr. 3: Poloha zaniklých cihlen na pravém labském břehu. 1) Kašparova cihelna; 2) Bubeníkova cihelna; 3) místní část Cihelna. Na podkladu Základní mapy ČR v měřítku 1 : 10000 (podklad: ČUZK) upravil J. Musil.
Vytvořeno v programu QGIS.

Obr. 4: Podoba pravého labského břehu v prostoru místní části Pardubice-Cihelna na sklonku 19. století. 1) Kašparova cihelna; 2) Bubeníkova cihelna. Ovály je zvýrazněna plocha cihlářských provozů. Výřez z Topografické sekce 1 : 25 000 třetího vojenského mapování (mapový list 3955-4 – zdroj: ČUZK).
Upravil J. Musil.

nové vlnice s plochým vrcholem oblouku, bez splývání jednotlivých linií.⁴¹⁾ S analogickou výzdobou se setkáváme v souboru keramiky z hradiště Staré zámky u Doubravčic.⁴²⁾ Zachyceny jsou i tři reparační otvory.

Druhým jedincem je torzo hrnce soudkovitého tvaru s esovitou profilací a jednoduše profilovaným, mírně ven vykloněným okrajem se zaoblením (obr. 2:2). Nádoba je zdobena nízkou plochou nepravidelnou hřebenovou vlnicí orámovanou svazky linií rytých hřebenem. Vlnice jsou pečlivě provedené bez splývání jednotlivých linií. I v tomto případě nalézáme četné analogie v souboru z hradiště Staré zámky u Doubravčic.⁴³⁾ Dle průměru okraje je možné nádobu řadit do první velikostní skupiny,⁴⁴⁾ která odpovídá stolním nádobám. Z posledního jedince se dochoval pouze malý tenkostěnný, relativně dobře vypálený fragment hnědošedé barvy (obr. 2:3), naznačující, že také náležel do skupiny stolních nádob. Opticky střední až tvrdý výpal v kombinaci tenkostěnným střepem nalézáme i ve starší skupině tenkostěnné keramiky z Klučova, Doubravčic a Starých Badrů u Opolánek.⁴⁵⁾

Pro třídění středověké a novověké keramiky na Chrudimsku a Pardubicku je užívána metoda analýzy keramických technologických tříd, které mají rovněž chronologický význam. Jsou vymezovány na základě makroskopicky postižitelných vlastností, kterými jsou: 1) barva, 2) ostrívo, 3) barva lomu, 4) výpal, 5) povrch, 6) afinita s jinými technologickými skupinami. Jejich datování je založeno na dlouhodobém komparativním studiu opírajícím se jak o dobře datovatelné stratigrafické sekvence, tak i o lokality s jednoznačně vymežitelným intervalem fungování. Technologické třídy z Chrudimska a Pardubicka jsou zaznamenávány v rámci periodicky rozšiřovaného manuálu.⁴⁶⁾ Z technologického hlediska se jedná ve všech pří-

41) To bývá považováno za starší výzdobný prvek – srov. Jan EISNER, *Rukověť slovanské archeologie*, Praha 1966, s. 160.

42) N. PROFANTOVÁ, *Doubravčice*, obr. 17:2/4; obr. 32:13; obr. 34:1,8; obr. 44:1; obr. 57:5; obr. 63:6.

43) Tamtéž, obr. 17:4/1; obr. 65:3.

44) Tamtéž, s. 174.

45) BUBENÍK, *Ein Beitrag zur Erkenntnis*, s. 264; J. BUBENÍK – I. PLEINEROVÁ – N. PROFANTOVÁ, *Od počátků hradišť*, s. 108, 133; N. PROFANTOVÁ, *Doubravčice*, s. 362.

46) Jan FROLÍK – Jan MUSIL – Jiří SIGL, *Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku a Pardubicku*, nestránkovaný rukopis uložený na archeologickém pracovišti Regionálního muzea v Chrudimi a archeologickém oddělení Východočeského muzea v Pardubicích, Chrudim–Pardubice sine dato; srov. Jan FROLÍK – Romana KOZÁKOVÁ – Jan MUSIL – Kateřina VAĐUROVÁ, *Mezi sklem a keramikou. Středověká jímka 962 z Chrudimi*, *Archaeologia historica* 45, 2020, s. 468–475.

padech o keramiku obtáčenou, odpovídající svými makroskopickými vlastnostmi keramickým třídám⁴⁷⁾ známým ze sousedního Chrudimska (KT 201 a 202), které přetrvávají i do následujícího středohradištního období. Keramická třída 201 je definována jako redukčně pálené zboží tmavších tónů hnědé a hnědošedé barvy, opticky středně tvrdého výpalu s pečlivě upraveným až hlazeným povrchem. Keramické těsto obsahuje písčité ostřívo se zrny do velikosti 1 mm a jemně mletou biotitickou i muskovitickou slídu (menší než 0,5 mm), která vystupuje i na povrch. Registrována je např. v Chrudimi – Filištínské ulici,⁴⁸⁾ v Dražkovicích⁴⁹⁾ či v Hrochově Týnci.⁵⁰⁾ Nalezneme ji také na raně středověkém mohylníku ve Dvakačovicích⁵¹⁾ nebo na hradišti v Libici nad Cidlinou.⁵²⁾

KT 202 je definována jako redukčně pálené zboží tmavších tónů hnědé a hnědošedé barvy, opticky středně tvrdého výpalu se středně hrubým nehlazeným povrchem. Keramické těsto obsahuje písčité ostřívo se zrny do velikosti 1,5 mm a větším množstvím středně mleté biotitické i muskovitické slídy (až 1 mm) v těstě, která vystupuje i na povrch. Registrována je např. v Chrudimi – Filištínské ulici,⁵³⁾ v Dražkovicích,⁵⁴⁾ ve Dvakačovicích⁵⁵⁾ či v areálu venkovského sídliště v Podlažicích, které předchází vzniku benediktínského kláštera.⁵⁶⁾

Pokud se zaměříme na morfologii nádob, na základě esovité profilace nádob a utváření okrajů je možné srovnat nálezy z Pardubic-Cihelny s okraji

47) Dále jen KT. Pozn. aut.

48) KT CRF1 – J. FROLÍK – J. SIGL – J. MUSIL, *Manuál*.

49) KT Dražkovice 6: Markéta KOŠAŘOVÁ – Kristýna BULVOVÁ, *Raně středověké osídlení v Dražkovicích (okr. Pardubice)*, Východočeský sborník historický 32, 2017, s. 5–115.

50) KT Hrochův Týnec 3: Jan FROLÍK – Petra STRÁNSKÁ – Jarmila ŠVĚDOVÁ, *Hrochův Týnec, počátky zdejšího kostela sv. Martina a feudálního sídla*, Archeologie ve středních Čechách 22, 2018, s. 971–1004.

51) J. FROLÍK, *Archeologický materiál*, s. 80–94; J. FROLÍK – J. SIGL, *Chrudimsko*, obr. 34:A.

52) Jarmila JUSTOVÁ, *Hradištní keramika z Libice nad Cidlinou (keramické typy a hledání jejich původu)*, in: Sborník Západočeského muzea v Plzni – Historie VIII, K počtu osmdesátých narozenin Marie Doubové – Andrlové, Plzeň 1992, s. 151.

53) KT CRF2: J. FROLÍK – J. SIGL – J. MUSIL, *Manuál*.

54) KT Dražkovice 5: M. KOŠAŘOVÁ – K. BULVOVÁ, *Raně středověké osídlení v Dražkovicích*, s. 5–115.

55) KT Dvakačovice 22: Jan MUSIL, *Dvakačovice čp. 86 – archeologická sonda do minulosti vesnice*, Východočeský sborník historický 37, 2020, s. 101–148.

56) KT Podlažice 19: J. FROLÍK – J. SIGL – J. MUSIL, *Manuál*.

I. skupiny z Klučova,⁵⁷⁾ případně s okraji II. skupiny z hradiště Bohnice-Zámka,⁵⁸⁾ dále je nalezneme na hradišti v Praze-Šárce,⁵⁹⁾ nebo v Tismicích⁶⁰⁾ a v Doubravčicích.⁶¹⁾

Již na závěr časně slovanského období se objevuje obtáčená bohatě zdobená keramika středodunajské kulturní tradice,⁶²⁾ ze které pak vychází keramika následujícího časového období. Starohradištnímu období na Moravě a na Slovensku odpovídá předvelkomoravský horizont, který lze synchronizovat s přelomem 2. a 3. horizontu keramiky v pojetí Jiřího Zemana,⁶³⁾ 3. moravské sídlištní fáze Dagmar Jelínkové,⁶⁴⁾ III. horizontu keramiky z Břeclavi-Pohanska dle Bořivoje Dostála,⁶⁵⁾ na Slovensku odpovídá IV. fázi Gabriela Fuseka.⁶⁶⁾

57) Anna PLEVOVÁ, *Príspevek k dejinám a významu klučovského hradiště*, nepublikovaná bakalářská práce uložená na Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2011, s. 31, obr. 19:1/1–5.

58) Naďa PROFANTOVÁ, *Slovanské osídlení hradiště Bohnice-Zámka a jeho zázemí. Na základě výzkumů N. Maška*, *Archaeologica pragensia* 12, 1996, s. 104, 125, obr. 22:3 a 43:2.

59) Naďa PROFANTOVÁ, *Zum gegenwärtigen Erkenntnisstand der frühmittelalterlichen esiedlung der Burgwalls Šárka* (Gem. Dolní Liboc, Prag 6), *Památky archeologické* 90, 1999, s. 73, obr. 4:3.

60) K. TOMKOVÁ, *Quellen zur Erkenntnis*, s. 293, obr. 22.

61) N. PROFANTOVÁ, *Doubravčice*, obr. 21:5.

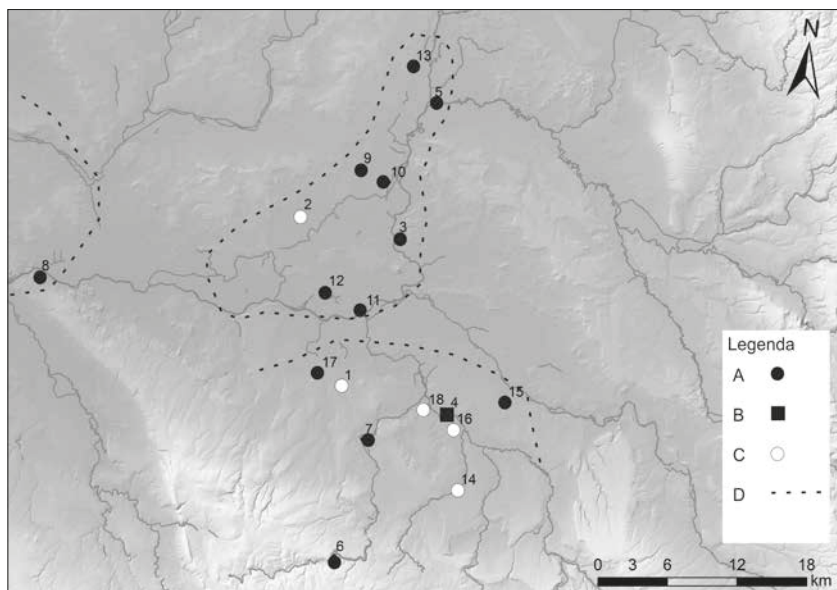
62) Jiří MACHÁČEK, *Keramika středodunajské kulturní tradice. Příspěvek k diskusi o terminologii raného středověku*, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity E* 40, 1995, s. 61–70; TÝŽ, *Studie zur Keramik der mittel-danubischen Kulturtradition*, *Slovenská archeológia* 45, 1997, s. 353–418; TÝŽ, *K absolutní a relativní chronologii keramiky středodunajské kulturní tradice na jižní Moravě*, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity M5*, 25–55, 2000, s. 231–233.

63) Jiří ZEMAN, *Nejstarší slovanské osídlení Čech*, *Památky archeologické* 67, 1976, s. 115–235, zejm. s. 195.

64) Dagmar JELÍNKOVÁ, *K chronologii sídlištních nálezů s keramikou pražského typu na Moravě*, in: Miloš Čizrnář – Vladimír Nekuda – Josef Unger (eds.), *Pravěk a slovanské osídlení Moravy*, *Sborník příspěvků k osmdesátým narozeninám akademika Josefa Poulíka*, Brno 1990, s. 251–281.

65) Bořivoj DOSTÁL, *Břeclav-Pohansko III. Časně slovanské osídlení*, Brno 1985, s. 76–77; TÝŽ, *Die frühmittelalterliche Keramik aus Břeclav-Pohansko*, in: Čeněk Staňa (Hrsg.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert*, *Internationale Tagungen in Mikulčice*, I, Brno 1994, s. 219–232; srov. J. MACHÁČEK *K absolutní a relativní chronologii*, obr. 1:3. fáze, detail výzdoby tab. 2:1–2.

66) Gabriel FUSEK, *Slovensko vo včasnorslovanskom období*, Nitra 1994; TÝŽ, *Keramika predvelkomoravského horizontu z Nitry-Šindolky a otázka jej datovania*, in: Mitja Guštin (ed.), *Srednji vek/Mittelalter*. *Arheološke raziskave*

Obr. 5: Archeologické doklady osídlení 7.–8. století na Hradecku, Chrudimsku a Pardubicku. 1) Blato, okr. Pardubice; 2) Dolany, okr. Pardubice; 3) Dříteč, okr. Pardubice; 4) Dvakačovice, okr. Chrudim; 5) Hradec Králové, okr. Hradec Králové; 6) Hradiště u Českých Lhotic, okr. Chrudim; 7) Chrudim, okr. Chrudim; 8) Kojice, okr. Pardubice; 9) Libišany, okr. Pardubice; 10) Opatovice nad Labem, okr. Pardubice; 11) Pardubice-Cihelna, okr. Pardubice; 12) Pardubice-Semtín; 13) Plotička nad Labem, okr. Hradec Králové; 14) Řestoky, okr. Chrudim; 15) Slepovice, okr. Pardubice; 16) Stičany, okr. Chrudim; 17) Třebosice, okr. Pardubice; 18) Úhřetice, okr. Chrudim; A) sídliště; B) pohřebiště; C) ojedinělý nálezy; D) hypotetická hranice sídelní komory. Na podkladu DMR4G (podklad: ČÚZK) vytvořeno v programu QGIS.

Obecné stanovení základních vývojových tendencí raně středověké keramiky z Chrudimska podali Jan Frolík s Jiřím Siglem v roce 1995,⁶⁷⁾ přičemž byli nuceni konstatovat, že pro starohradištní období není detailní charakteristika za současného stavu poznání možná. Jak bylo naznačeno výše, na Pardubicku a Chrudimsku totiž doposud nenalézáme dostatečně početné stratifikované soubory, na jejichž základě bychom mohli vypracovat detailnější typologicko-chronologické schéma pro období 6. až

med Jadranskim morjem in Panonsko nižino/Archäologische Forschungen zwischen der Adria und der Pannonischen Tiefebene, Ljublan 2008, s. 21–34.
67) J. FROLÍK – J. SIGL, *Chrudimsko*, s. 69.

9. století. Jak opakovaně upozorňoval Jiří Bubeník,⁶⁸⁾ základním problémem poznání starohradištního úseku raného středověku v Čechách spočívá patrně v nedostatečném vymezení náplně a chronologie hmotné kultury. Kvůli nedostatku stratifikovaných souborů z našeho geografického prostoru se při analýze a datování souboru z Pardubic-Cihelny musíme opírat o stratifikované nálezy ze středočeského prostoru, konkrétně o materiální náplň tzv. klučovského horizontu.⁶⁹⁾ Jeho starší fáze odpovídá starohradištnímu období, druhá mladší fáze pak období středohradištnímu. Kritický ohlas Kudrnáčem vymezeného klučovského horizontu se týkal zejména určité nevyhraněnosti jeho náplně, včetně vydělení jeho dílčích fází.⁷⁰⁾ Profilace nádob a okrajů z Pardubic-Cihelny, stejně jako výzdoba, odpovídá II. stupni členění východočeského raně středověkého materiálu Jiřího Sigla,⁷¹⁾ který je možný synchronizovat se starším klučovským, tj. starohradištním horizontem. J. Sigl tento II. stupeň rozčlenil na dvě fáze, přičemž nálezy z Pardubic-Cihelny zařadil do fáze b, kterou datoval na konec 8. až počátek 9. století.⁷²⁾ V souvislosti s posunem datování počátku

68) Jiří BUBENÍK, *K rozsahu a rozvoji osídlení Čech ve starší až střední době hradištní*, Archeologické rozhledy XLV, 1993, s. 59; TÝŽ, *K problematice periodizace a chronologie staršího úseku vývoje raně středověké hmotné kultury v Čechách*, Archeologické rozhledy XLVI, 1994, s. 54–62; k terminologickým a technologickým aspektům studia raně středověké keramiky srov. Jiří BUBENÍK – Jan FROLÍK, *Zusammenfassung der Diskussion zur gemeinsamen Terminologie der grundlegenden keramischen Begriffe*, in: Lumír Poláček (Hrsg.), *Slawische Keramik in Mitteleuropa von 8. bis zum 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung*, Internationale Tagungen in Mikulčice, II, Brno 1995, s. 124–130.

69) Jaroslav KUDRNÁČ, *Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výchovkou*, Památky archeologické LIV, 1963, s. 173–223.

70) Srov. Ivana BOHÁČOVÁ – Jan FROLÍK, *Nové archeologické přeměny a počátky Pražského hradu*, Archeologické rozhledy XLIII, 1991, s. 573; J. BUBENÍK, *Příspěvek k poznání*, s. 57–71; TÝŽ, *Ein Beitrag*, s. 230–266.

71) J. SIGL, *Slovanské osídlení*, s. 49–51.

72) Jiří Sigl ve své diplomové práci vymezil pět základních stupňů zahrnující časně slovanské (I. stupeň), starohradištní (II. stupeň), středohradištní (III. stupeň), mladohradištní (IV. stupeň) a pozdněhradištní období (V. stupeň). Druhý a čtvrtý stupeň pak rozdělil na dvě samostatné fáze. Fázi IIa, odpovídající na základě tehdejšího stavu poznání 8. století, náležely sídliště v Dříteči, v Chrudimi – Transportě, Rosicích nad Labem/Semtíně, mladší fázi IIb, datované na konec 8. až počátek 9. století, náležely sídliště v Pardubicích-Cihelně, Plotišťích nad Labem, Opatovicích nad Labem, Rosicích nad Labem a v Třebeši – srov. J. SIGL, *Slovanské osídlení*, s. 51–53, 71–72. Sídlíště v Třebeši, Opatovicích nad Labem a v Rosicích jsou pak ve studii z roku 2006 jednoznačně uváděny mezi starohradištními nalezišti – srov. Radek BLÁHA – Jiří SIGL, *Hradec Králové – raně středověké centrum*, Archaeologia historica 31, 2006, s. 45–46.

starší části klučovského horizontu⁷³⁾ je nutno i náš soubor posunout hlouběji do minulosti, tj. minimálně do průběhu 2. poloviny 8. století.

Místně i časově nejbližší analogie poskytují nálezy ze středočeského prostoru. Důležitou chronologickou oporu představuje soubor keramiky z druhé fáze sídliště Staré Badry u Opolánek na Nymbursku,⁷⁴⁾ který vykazuje shodné makroskopické vlastnosti jako soudobý keramický materiál z východočeského prostoru. S analogickými keramickými třídami se setkáme i na klučovském hradišti.⁷⁵⁾ Klučovské hradiště podle Jaroslava Kudrnáče⁷⁶⁾ vzniklo okolo roku 700 a zaniklo v polovině 9. století. Problematiky datování a hmotné náplně klučovského horizontu se dotkl Jiří Bubeník,⁷⁷⁾ který uvažoval o posunutí jeho počátku ještě před rok 700. Pro starší (tj. starohradištní) fázi jsou podle něj charakteristické obtáčené nádoby s plynulou esovitou profilací s jednoduše profilovanými okraji a bohatou výzdobou sestávající z hřebenových vlnic, vodorovných rýh, vpichů, jejich kombinací a kazetového motivu.⁷⁸⁾ Souběžně se vyskytuje i tenkostěnná keramika, kterou známe z materiální náplně druhé fáze sídliště ve Starých Badrech u Opolánek.⁷⁹⁾ V druhé klučovské fázi sledujeme razantní změnu v tektonice nádob. Setkáváme se se složitější profilací okraje, hrdlo a podhrdlí je od těla výrazně odsazeno, podhrdlí je plasticky členěno. Mezi výzdobnými prvky nalézáme vrypy, vpichy a celkově jednodušší výzdobu.⁸⁰⁾

73) Srov. Jaroslav KUDRNÁČ, *Slovanská vesnická sídliště v okolí tismického hradiště na Českokobrodsku*, Archeologické rozhledy XLII, 1990, s. 372 – zde další odkazy na literaturu dokládající posun počátku klučovského hradiště k roku 700. Problematice klučovského horizontu se dále věnoval J. Bubeník (J. BUBENÍK, *Ein Beitrag zur Erkenntnis*, s. 231–255, 262), kde nalezneme podrobnou argumentaci. V jeho pojetí klučovské hradiště ve své první fázi zaniká ve stejnou dobu jako hradiště v Tismicích (srov. K. TOMKOVÁ, *Quellen zur Erkenntnis*) a Doubravčicích (srov. N. PROFANTOVÁ, *Doubravčice*).

74) Keramika z Pardubic-Cihelny by odpovídala 2., případně starší části 3. horizontu ve Starých Badrech u Opolánek na Nymbursku – Jarmila JUSTOVÁ, *Kování pásu s motivem gryfa z doby avarské říše na starohradištním sídlišti v poloze „Staré Badry“ u Opolánek, okr. Nymburk*, Sborník Národního muzea v Praze řada A – Historie XXIV, 1970, č. 1/2, s. 61–62; Jarmila PRINCOVÁ-JUSTOVÁ, *Sídliště ze 7. – počátku 9. století v poloze „Staré Badry“ u Opolánek, okr. Nymburk*, Památky archeologické XCV, 2004, s. 159, zejm. s. 164–165, obr. 15.

75) A. PLEVOVÁ, *Příspěvek*, s. 25.

76) J. KUDRNÁČ, *Staroslovanské hradiště*, s. 97–111; TÝŽ, *Slovanská vesnická sídliště*, s. 372.

77) J. BUBENÍK, *Ein Beitrag zur Erkenntnis*, s. 231–255, 262.

78) Tamtéž, s. 231–255, Abb. 1–14.

79) J. PRINCOVÁ-JUSTOVÁ, *Sídliště ze 7. – počátku 9. století*, s. 162–163.

80) Srov. J. BUBENÍK, *Ein Beitrag zur Erkenntnis*, s. 255–260, Abb. 17–20.

Další oporu pro datování minimálně do mladší části starohradištního období představuje výskyt zdobené obtáčené tenkostěnné keramiky, kterou nalézáme např. na hradišti v Klučově, v Doubravčicích či na sídlišti ve Starých Badrech u Opolánek. Fenoménu tenkostěnné keramiky starší doby hradištní byla věnována v minulosti značná pozornost.⁸¹⁾

Závěr

Ačkoliv nedostatečně zachované náleзовé okolnosti keramického souboru z Pardubic-Cihelny neumožňují jeho přesnější lokalizaci, je nutno potvrdit starší názory,⁸²⁾ že souvisí se sídlištěm na pravém labském břehu zničeným zejména vlivem intenzivní těžby cihlářské hlíny. Terénní situace je zde silně narušena mladšími zásahy, které prakticky vylučují nový revizní archeologický výzkum. Po detailní analýze nálezů a jejich komparaci s nově publikovanými soubory ze středních Čech vyplynula nutnost revizního pohledu na jeho datování. Soudíme, že nálezy z Pardubic-Cihelny je možné na základě analogických souborů z Klučova, Tismic, Doubravčic a Starých Badrů u Opolánek zařadit již do starší doby hradištní, nejspíše do jeho mladší fáze. Důležitým prvkem vedoucím k tomuto závěru je mimo jiné i výskyt zdobené dobře vypálené tenkostěnné keramiky. Soudíme, že sídliště v Pardubicích-Cihelně je součástí starohradištní sídlištní komory rozkládající se jižně od současného Hradce Králové po obou labských březích (srov. obr. 5).⁸³⁾ Nově jsou doklady starohradištního osídlení doloženy v Plotištích nad Labem,⁸⁴⁾ přímo na hradecké ostrožně,⁸⁵⁾ na jižním okraji intravilánu Hradce Králové pak pokračovala osadou v Třebši (ulice Na Jezírkách).⁸⁶⁾ Na Pardubicku k ní náleží sídliště v Dřítči,⁸⁷⁾ v Opatovicích nad Labem,⁸⁸⁾ v Rosicích nad Labem a v Pardubicích-Semtině.⁸⁹⁾ Sídliště ve Slepoticích⁹⁰⁾ a Třebosi-

81) Tamtéž, s. 264; J. BUBENÍK – I. PLEINEROVÁ – N. PROFANTOVÁ, *Od počátků hradišť*, s. 108, 133; N. PROFANTOVÁ, *Doubravčice*, s. 362.

82) Shrnutí F. ŠEBEK et al., *Dějiny Pardubic*, I, s. 28–29, pozn. 24.

83) Vymezení komory srov. Radek BLÁHA – Jiří SIGL, *Hradec Králové – raně středověké centrum*, *Archaeologia historica* 31, 2006, s. 45–46.

84) Tamtéž, s. 45.

85) Tamtéž, s. 46.

86) Tamtéž, s. 46.

87) L. SKRUŽNÝ, *Výsledky archeologického výzkumu*, s. 125–138.

88) V. VOKOLEK, *Slovanská sídliště*, s. 636, 653–656; J. SIGL, *K osídlení nejbližšího zázemí*, s. 33–44.

89) J. SIGL, *Slovanské osídlení Pardubic (pokračování)*, s. 86–87; J. JÍLEK (ed.), *Proti proudu času*, s. 64.

90) M. BEKOVÁ – N. PROFANTOVÁ, *Další doklad*, s. 519–526; J. JÍLEK (ed.), *Proti proudu času*, s. 125, č. kat. 232.

cích⁹¹⁾ již leží na severní hranici chrudimské sídlištní komory. Uspokojivě není doposud rozřešena otázka raně středověkého osídlení v areálu někdejšího laténského oppida v Hradišti u Českých Lhotic, které se nalézá přímo v srdci Železných hor bez přímé vazby na soudobé vesnické osídlení.⁹²⁾ Sídliště v Kojicích⁹³⁾ se starohradištním osídlením na Pardubicku a Chrudimsku rovněž přímo nespojuje. Toto sídliště na levém labském břehu s největší pravděpodobností bezprostředně navazuje na starohradištní osídlení Kolínska a Nymburska.

PhDr. Jan Musil

Východočeské muzeum v Pardubicích

e-mail: musil@vcm.cz

91) J. SIGL, *Třebosice*, s. 288; R. BLÁHA – J. KALFERST – J. SIGL, *Přírůstky*, s. 122.

92) Jan MUSIL – Petr NETOLICKÝ, *Studium dynamiky středověkých sídelních struktur v tzv. bojanovském újezdu (Železné hory, okres Chrudim)*, *Živá archeologie* – REA 15, 2013, s. 32–37.

93) Z. SMETÁNKA, *Osada doby hradištní*, s. 19–31, 41–44.

AN EARLY MEDIEVAL SETTLEMENT AT PARDUBICE-CIHELNA

**On the settlement of East Bohemia during
the early hill fort period**

The archeological collection of the East Bohemia Museum in Pardubice includes a small set of pottery items (Fig. 1–2) found at the site of an early medieval settlement on the right bank of the Labe River in what is now Pardubice's Cihelna district. The pottery was discovered in 1927 by two local teachers, Stanislav Zelenka and Václav Hroch. Unfortunately, however, the scant information about the discovery site given in the accessions catalogue does not make it possible to identify the precise location of this settlement. One very probable candidate is the site of the former Kašpar brickworks, though this cannot be definitively confirmed on the basis of available information (cf. Fig. 3–4). The site has been substantially altered by later interventions which make it practically impossible to conduct a new archeological survey to review the original survey.

Previous scholarly literature has dated the items found at the site to the middle hill fort period. However, the backward shift in the dating of the so-called Klučov horizon makes it necessary to review this dating. Based on the simple profile, the techniques used to make and ornament the pottery, together with the occurrence of very well-fired ornamented thin-walled pottery in darker shades, we have now dated the items from the Pardubice-Cihelna site to the early hill fort period.

In our opinion, the settlement at Pardubice-Cihelna formed part of a set of old hill fort period settlements stretching southwards from the current location of Hradec Králové along both banks of the Labe (cf. Fig. 5).